

ИЗЛАЗИ

четвртком и недељом

ЦЕНА

ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНАПреглату примају све поште
у Србији и иностранству.

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕТПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
Стеви М. Веселиновићу
проф. БогословијеНЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
Кнежев Споменик бр. 9.

БРОЈ 15 ПР. ДИИ.

Уредник: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 15 ПР. ДИИ.

ЈЕВРЕЈКА

(Алфред Мајенер).

Запевка бруји, а жид се бије,
Одећу кида јадајућ' јад,
Ал' мртавац за раку ту сада није,
Погреб је оне што пирује сад —
А гроб чека.

Обичај древни Јевреја то је,
Оскврнит' њега страшна је коб:
Ко се од вере отуђи своје,
Живи је мртавац, копа му се гроб —
А гроб чека.

Жалосно дрво, на плочи пише
О грешној души, и откада њој
Опстанка нема међ' верним више;
Откад је мртва за народ свој —
А гроб чека. — —

Венеција даљна, гондола лака
По реци лети, светлост к'о дан.
На груд'ма лепог плавог јунака
Јеврејка снови љубаван сан —
А њен гроб чека.

И он се љуби с Јеврејком младом,
Невестом зове, та му је све;
Она се игра златали-шпадом,
Грли га, тена, мази се —
А њен гроб чека.

Дворана блешти, мириси силни
У цитру она удара ту.
После танца Хришћанин умилни
На одар свилни доводи њу —
А њен гроб чека.

Ну једном, након мажења ноћна,
Ложница и одар, ах празно свуд!
А лађа и једра момка безочна
По мору носе, и Бог зна куд —
А гроб чека.

Јеврејка кука, обалом лута,
И чуна власи у јаду свом,
Сети се с болом првога пута:
Ти си проклета у роду твојом —
А твој гроб чека.

Сирота нека кроз Алпе ледне
Вуче је дома казујућ' пут.
Ту она крај стене, без сузе једне,
Закопа чедо у један кут —
А њен гроб чека.

Гробови рода; ко ли им сада
Ремети тугу и покој тих?
По зиду цркве одсенак пада,
Јеврејка то је, лута кроз њих —
А њен гроб чека.

С последњом снагом боланих удова
Одваља плочу са гроба свог!
Молитву отаца прошапта с нова,
Па сама леже сред гроба тог —
Гроб је дочек'о.

Београд, 26./VIII 1899. г.

Божа С. Николајевић.

СВЕКРВА

СЛИКА ИЗ СВОСКОГ ЖИВОТА
— ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ —

(НАСТАВАК)

XV

Наста са свим други живот у Нериној кућици.
Истина, не беше то живот онакав какав је био и
како је она желела, али беше куд и камо бољи од
онога што је био започео. Као год што благ про-
летњи поветарац ластак из пунка маме, тако ето
некако поче долазити мпр и спокојство. Сваким да-
ном Нера проналажаше једну по једну врлину Ми-
личину о којој пре ни сањала није, и што је више
познавала све је већма нагињала њој. Између њих
нестајаше лагано оне провалије што је онако грдно
вијала. Нери више не беше Милица онако одвратна
и чудила се како је могла да је мрзи кад код ове
ништа за мржњу било није.

И кућа се преобрази и имаће поста некако напредније: сваки триак беше понео. Престаше и оне сваће и парбе са суседима. Па и сам Пера поста некако друкчији. До душе не беше баш онако ведар и детињаст. ама тек тек, уљудио се: не псује, не левентује и не бије Милицу.

И још нешто дође што Нери са свим чело разведри, а то је: Милица је била у „другом стању“... Једнога дана она је то опазила по ходу и задуваности њезиној, и кад је запитала она јој стидљиво признаде.

Од то доба Нера је и будна сањала некакве чудне снове. Кад би се осамила, мисао би је одвела Бог те пита где!... Унуче, па га држи на рукама, па оно се на њу смешка и пружа јој обле, пуне ручице, и милује, и љуби њене образе... Па онда, ђак, па момче; она му реже танкаче и испраћа га у коло и гледа како се вије његов вити стас, па га жени, дочекује његове сватове и... и води коло... И онда — опет крштење ново... „бела чела“!...

И све је више и више освајаху такве мисли и оне јој беху некако слађе: да је најљуба оне је разведре и ублаже.

Једнога дана сусрете се с комшијом Марком. Сад је више не беше стид да му у очи погледа, као оно пре, него је гледала још с неким поносом.

— Како је, ково?

— Хвала Богу, комшија!

— Сад паметно радиш!

— Хвала Богу што је памети дао!

— Хвала му! Видим: све добро! Ономад прођем кроз Сенковачу, па ми игра срце!.. „Паметна жена“ — велим Крману, и кажем му како је било почело. Па сад, пази!

— Не брини!

— А како деца сад?

— Добро. Мало се он још ђуда, али ништа то! Она ми је као добар дан!

— Знао сам ја то! Врежу јој знам и све је ваљано. Добра је то вамилија и ти си добро одабрала. Што веле стари: „од вамилије се и цето тражи!“... Сад не брини за сирежника! Сад ће сваки потрчати да ти помогне!...

— Знаш! — рече она поносита хвалом Марковом, јер је знала да Марко тешко другог хвали!

Само код Пера није све баш као што треба. Оно, ту је сад и мир, и мати му се слаже са женом и не да на њу речи рећи, али опет, опет — Милица му некако није онака како би он желео да је. Њему се није допадало што она са сваким милостиво разговара и што се смешка на друге. Он је волео њен осмејак, али само да се на њега смеши; па кад смотри да то и с другим чини, њему пође крв у главу, и онда је по три дана као луд.

Кад га тако снађе тај белај, а он дуне као ветар па оде од куће и бежи ма да га нешто једнако кући вуче. То га тако у часу поруши да ти се чини: е је болестан.

И Нера и Милица кад би то смотриле биле би као утучене.

— Опет?

— Опет! — вели Милица а дршће.

— Па куд оде?

— Оде некуд преко градине.

Тога дана не би ни једна ништа окусила, или ако би баш и селе за синију, јеле би једна другој за љубав, али као оно што веле: ја једем, а оно мене једе.

Милица је премисљала и тражила начина како да до тога више не дође; а Нери је гризла савест, јер је знала да је она томе крива, и домишљала се како да му опет веру у Милицу врати.

— Ја не знам шта му је! — вели Милица.

— Ја знам

— Молим те, реци ми!

— Лудоглав је! А то му је и у крви. И отац му је таки био. Ја знам, док сам била тако као ти, нисам смела ни у ког погледати! Одмах се патмури..

— Па добро ако је то! Ја нећу ни са својим рођеним проговорити!...

— То тек не ваља! — прекиде је Нера. — То ће код њега проћи; а ти, ако једанпут прекинеш, више не поправи!

— Па шта да радим онда?

— Ништа. Пусти га нека се истући; кад га пређе он ће се опет вратити.

— Не знаш, мајка, да ми то дојади! Волела би да ме нема!

Нера би тад заћутала. Она је видела муке Миличине и видела да јој не може помоћи. А помоћи није могла што ју је обузимао неки стид да јој каже праву истину. Волела се одрећи и светог причешћа него исповедити јој се. Међутим, мислила је да ће јој се дати прилика да све то сама поправи као што је и укварила.

Тако би у тој невољи проживели по два-три дана па би се опет вратио обичан живот. Пера би дошао кући од које није ни одлазио, него је сакривен вребао неће ли се Милица с киме састати или разговарати — и отпочео радити и договарати се.

И ако је њему долазио тај хук његов, опет је пошто се одљути био милосан према Милици. Доста пута се он с њом лепо разговарао; а кад би уграбио прилику да га мати не види, тада би јој прилетео, докопао је за главу, па би је љубио као сунанут. Тај излив страсти преплашио би Милицу. Она тада није могла издржати његов усипан поглед; њу би прљиво његов врели дах, и само би јој срце лупало као у малог тичета кад види да му се душман приближава.

— Волиш ли ме?

— Волим.

— А волиш ли још кога?

— Не волим.

— Лажеш!

— Не лажем.

— А твог оца?...

— Волим и њега, али тебе више!...

Он је докопа за рамена па упршти погледом у њу.

Немој ме лагати!

— Нека ме убије Бог ако те лажем!

Он би је тада нежно пригрлио, па би јој тенао тако милосне речи да јој се мозак вртио...

— Знаш ли ти да би ја с места умро кад ме ти пе би волела! Ја не смем ни помислити да ти можеш кога другог волети! Гледај само како ми се кожа жежи!..

Па би јој пружно руке и показао да види оне ситне маље, што из пора избијаху, како су се на-кострешиле.

— По ваздуги дан ја себи говорим да ти само мене волиш! Али опет!... Не могу ја теби казати како гуја моје срце чупа! Да ти знаш ко је мени рекао и ти би поверовала!...

— Ко ти је рекао?

— Не, то ти нећу казати! Никад ти то нећу казати! И никад ме немој гонити да ти то кажем! Упамти: никад!

— Добро — рече она послушно.

А у себи премишљаше: ко би то могао бити? Да је тај разговор био пре, она би можда и помислила на свекрву, али јој сад и не паде на ум...

— Е, тако! А знај! Упамти! Никад никог ни-сам волео као тебе, и никад никог нећу волети него тебе! И кад дигнем руку на те, и кад те ударим, онда ми је као да забодем нож у своје срце, јер не знам шта чиним, јер се избежумим!.. Да је теби онда што год било, ја те не би преживео!..

Она је слушала тај бурни излив, као хуку планинског потока, што с висине пада, па и ако јој је страх улевао, ипак јој беше нешто лако око срца.

(СВРНИТЕ СЕ)

ЉУБАВНА ПРИЧА

Кад год јадник прође крај прозора њени',
Он је блед к'о авет и ништа не збори;
Она њега гледа, гледа и румени,
А срце јој младо у пламену гори.

Али друго момче једног дана дође
И запроси мому у матере њене,
А несрећна мома за недрагог пође,
Да цветак росни полагао вене.

Кад год јадник прође крај прозора њени',
Он је блед к'о авет и к'о стела ћути;
Она њега гледа, гледа и румени
И утире сузу што јој око мути.

Петра С. Талетов.

ЈЕЛЕНИН МУЖ

РОМАН
НАПИСАО Ђовани Верга

(наставак)

Јелена се све више и више у мислима бавила с тим младим човеком, који је непрестано мислио о њој и увек

био у њеној близини, који ју је из угла неке улицице или с неких отворених врата мотрио као какав петнаестогодишњи љубавник. Она је наслућивала колико он пати, кад њен муж дође кући и на балкону, где га је она очекивала, љуби јој косу и руке. Кад-би у вече на месечини опазила на пустој пијаци обасјану бледом светлошћу познату сенку, долазиле би јој на ум песме и нејасни снови њене шеснаесте године, кад јој у пролеће срце бурно ударише за нечим што не хте доћи и што јој само остављаше јед и тугу преварених нада. Једног таквог вечера, кад је Чезаре долазио кући доцније но обично, погледа она случајно на прозор, иза кога је становао стриц каноник, и виде неког непознатог јој црна човека, који је, с осветљеног балкона, блед и непомичан, посматрао.

Цео њен понос узбуни се у трену ока.

Она се трже, поцрвенивши као паприка, као да јој је неко шамар опалио, па и не мислећи на свог мужа, који се могао сваког тренутка вратити, зовну руком онога човека, што је по пијаци шетао тамо амо.

Дон Пепино уђе, блед као крпа, и покуша да штогод проговори. Њени образи беху зајарени, а на целом лицу се огледала одлучност, руке су јој дрхтале, али глас јој беше звонак.

— Господине бароне — рече она. — Овде у овој побочној кући има један човек, који нас мотри. Јесте ли то опазили?

Дон Пепино је хтео да нешто промуца. Али Јелена га прекиде:

— Кажите ми, је ли то стриц мог мужа?

— Јесте, одговори барон

— Тим горе по њега! узвикну Јелена гневно. Звала сам вас, јер сам желела да с вама разговарам.

Дон Пепино, ван себе од чуда и радости, држао је свој говор. Са склопљеним рукама и с изразом искрене тронутости рече јој, да је лудо воли, од како ју је у Розамарини први пут видео и да због ње воли она места где ју је видео. Он више не може живети, ако га она не воли. Сад, кад му је рекла пријатну реч, пратиће је до Напуља, до на крај света. У колико је Јелена више долазила себи, у толико је бивала блеђа. Оборила је главу као у одбрану и погледала га гневним погледом.

— Немојте! рече му тихим гласом. Останите ту где сте, не идите за мном, не правите скандале. Зовнула сам вас да вам кажем да вас не волим, и да хоћу да волим само свог мужа.

Барон изиде посрћући. На степенницама се сусрете с мужем. Кад овај виде Јелену каква је у лицу упита је:

— Шта ти је?

Она не одговори. После неколико тренута рече:

— Барон је био код мене.

Кад је дон Пепино чуо да се продаје Розамарина, отишао је нотару и понудио десет хиљада лира. Својој мајци, која га је хтела одвратити од тог расипања рекао је:

— Учинио сам лудорију, знам, али мани ме; у Розамарини је боље земљиште за лов. Па онда дао сам своју реч.

Кад су Голдиано и Бранкати дознали, да ће им се измаћи из шака имање, за које су се толико времена и тако добро погађали, ударише у проношење гласова како барон нуди десет хиљада лира да би стекао продавачеву наклоност.

Нотар је световао.

— Оставите их нека причају. Пакост говори из њих, кад уговор буде погнисан, они ће чунати косу од јада.

Чезаре дође с тако намрштеним лицем кући, да Јелена одмах упита:

— Шта је било?

— Барон је понудио десет хиљада лира за Розамарину, одговори муж.

Јелена је стајала непомично, бледа и укочена као каква мраморни кип, управивши испитивачки своје грахорасте очи у свог мужа. После кратког ћутања упита га тихим гласом:

— А ти?... Шта ти велиш?

— Ништа, одговори он сухопарно.

— Али за тим је страшно дочена за руке и привуче у своје наручје с нежњошћу, у којој је готово било претње.

— Иди потпиши уговор с Бранкатом за седам хиљада лира, рече Јелена. — То је најбољи одговор.

(наставиће се)

СИГНАЛ

— В. ГАРШИН —

ПРЕВЕО Свет. А. Петровић.

Семјон Иванов служио је као чувар на железничкој прузи. Од његове стражарнице до једне станице било је дванаест врта, до друге десет. У околини на четири врте лане су отворили велику предоницу. Тамо иза шуме црнео се њен високи ошак, а њему ближе, осим суседних стражарница, није било ни живе душе.

Семјон Иванов био је човек болестан и изнурен. Пре девет година био је у рату: служио је као послани код неког официра и за све време војне с њим је био. Гладовао је, и мрзао се, и горео на сунцу, прелазео је на дан по четрдесет и педесет врта по врућини и мразу; бивао је и под куршумима, али га, хвала Богу, ниједан није окачио. Једном беше његов пук у првом ланцу; целе недеље било је с Турцима пушкарања: с једне стране наш ланац, с друге турски, те се од јутра до мрака пушкарају. И Семјонов официр био је у ланцу; сваки дан трипут носио му је Семјон из пуковекке кухиње, отуд из долине, врућ самовар и ручак. Иде са самоваром испред плотуна; куршуми звижде, па ударају у камење. Семјона страх, плаче, али ипак иде. Господа официри били су врло задовољни с њим; свагда су имали врућег чаја. Вратио се он с рата жив и здрав, само су му руке и ноге стале севати. Од тада је имао многе невоље да преживи. Дошао кући, стари отац умро; синчић му био у четвртој години, и он умро од губобоље; остали само Семјон и жена. Домазлук им није ишао за руком, а тешко је орати с надувеним рукама и ногама. У свом селу нису могли живети и пошли су у друга места да траже среће. Био је Семјон са женом и у Љињаји, и у Херзону, и око Дона; али нигде не нађоше среће. Отишла жена у службу, а Семјон као и пре, непрестано тумара. Једном је путовао железницом; на једној станици шеф му изгледа као познат. Гледа њега Семјон, а и шеф се загледао у Семјона. Познадоше се: шеф је био официр у Семјонову пуку.

— Јеси л' ти то, Иване? упита га.

— Јесам, ваше благородије, ја сам главом.

— Откуд ти овде?

Семјон му све исприча.

— Па куда сад?

— Не знам ни сам, ваше благородије.

— Како да не знаш, лудаче?

— Па тако, ваше благородије, не зна човек куд ће. Треба каква посла тражити, ваше благородије.

Погледа га шеф, помисли мало, па рече:

— Чујеш, пријатељу, остани ти овде за време. Чини ми се жењен си? Где ти је жена?

— Јесте благородије, жењен сам. Жена је у вароши Курску, служи код неког трговца.

— Е па пиши жени да дође. Израдићу јој бесплатну карту. Ту у нас биће празно место у једној стражари. Замолићу за те шефа пруге.

— Много вам хвала, ваше благородије, рече Семјон.

Тако он оста на станици. Помагао је код шефа у кући, секао дрва, чистио двориште и перон. Кроз две недеље дође му жена и Семјон отиде у своју стражару. Стражара нова, топла, дрва колико хоћеш. Била је остала од пређашњих стражара баштица и око по десетине ораће земље и с једне и с друге стране пруге. Семјон се обрадова и стаде мислити како ће да уреди домазлук и да купи краву и коња.

Дали су му све што му је требало: зелени барјачић, црвени барјачић, фењере, рог, чекић, кључ од затварања, ђускију, лопату, метле, клинове, штангле; дали су му и две књижице с правилима и редом вожње. У прво доба Семјон није спавао ноћу, него је учио ред вожње напамет. На два часа пре доласка воза обиђе он своју линију, седне на клупу крај стражаре и непрестано гледа и слуша да ли се не тресе шине и да ли не иде воз. Научио је на памет и правила; и ако је рђаво читао, срицао, ипак је научио.

То је било лети; посао није био тежак, јер није требало одгртати снег, а и возови на тој прузи били су ретки. Семјон обиђе своју линију двапут на дан, гдегде покуша да стегне завртње, поравни шљунак, огледа олуке, па се врати кући да гледа свој домазлук. При том је имао једну сметњу: што год намисли да учини, за све морао је замолити нагледача пруге, а овај је то морао да рапортира шефу; док се молба врати прође и време. Почело Семјону и жени бити досадно.

Прошло је два месеца. Стао се Семјон упознавати са суседним чуварима. Један је од њих био сед старац, непрестано су се спремали да га смене; једва је излазио из стражаре. Жена је место њега и пругу обилазила. Други чувар, онај што је ближе станици, био је човек млад, мршав и жилав. Срео се он први пут са Семјоном на прузи на средини између стражара, кад су обилазили линију, Семјон скиде капу и поздрави га.

— Како је суседе? вели.

Сусед га погледа преко рамена.

— Хвала Богу, рече, обрте се и отиде. После им се и жене среташе. Семјонова Анина поздрави сусетку; и ова такође није хтела много да разговара и оде.

Виде је један пут Семјон:

— Зашто је, вели, твој муж ћутљив?

Она поћута, па рече:

— Шта има с тобом да говори? Сваки има своја посла... Гледај своја посла.

Ипак, после месец дана упознаше се.

Састану се Семјон и Василије на прузи, седну где у крај, запале луле, па причају своја житија. Василије је увек више ћутао, а Семјон је причао о свом селу и о рату

— Нисам, вели, ја мало зла у своме животу претрпео, а није га Бог зна шта. Није ми дао Бог среће. Каку коме Бог судбу досуди, тако му и бива. Тако је то, брате мој, Василије Степанићу.

Василије Степанић истресе лулу о шину, устаде и рече.

— Не једе нама судбина живот него људи. Нема на свету грабљивијег и горег звера од човека. Вук вука не једе, а човек човека жива ће појести.

— Не говори, брате, једе и вук вука.

— Па уз реч дошло, па рекох. Али ипак, нема свирепијег створа. Да није људске злоће и лакомности, могло би се живети. Сваки вреба да те ухвати где си најосетљивији, да одвали парче и да га прождере.

Семјон се замисли.

— Не знам, вели, брате можда је тако, а ако је тако, то је од Бога.

— А кад је тако, онда шта имамо да разговарамо, рече Василије. Ако ћеш за сваку неваљалштину кривити Бога, а сам седиш на трпиш, то брате ниси човек по скот. Рекох ти.

Обрте се и оде и не опростивши се. Устаде и Семјон

— Што ме вређаш, суседе?

Сусед се и не осврте на оде. Дуго је за њим гледао Семјон, докле Василије код уторе не замаче за савијутак. Врати се и он кући и рече жени:

— Овај наш сусед, Арина, прави је отров а не човек.

Ипак се нису завадили. Опет су се сретали и као пре разговарали, а све о истом.

— Е, брате, да нису људи... не бисмо ми седели у овим стражарама, вели Василије.

— Па шта је с тим, стражара, може се и ту живети,

— Може се живети, може се живети... Е, пријатељу! Много си живео, а мало си стекао; много си видео, а мало разумео. Кад је човек сиромашан, живео у у стражари или другде, какав му је живот! Живодери те једу. Сав ти сок исисају, остариш, па те избаце као исцеђен лимун да те свиње једу. Колика ти је плата?

— Па мало, Василије Степанићу, дванаест рубаља.

— Ја имам тринаест и по. Допусти да те упитам зашто? По правилу, управа једнако плаћа: петнаест сребрних рубаља на месец, уз то огрев и осветљење. Па ко је то теби одредио дванаест рубаља а мени тринаест и по? Допусти да те упитам. А ти велиш, може се живети. Разумеј, брате, није ту питање о рубљи и по или о три рубље, нека и свих петнаест плате. Био сам прошлога месеца на станици. Пролазио је туда директор, па сам га видео. Имао сам ту част. Путује он у засебном вагону, изашао на платформу, па стоји. Али ја ти нећу остати овде дуго: отићи ћу куд ме очи воде.

— А куд ћеш. Степанићу? Од добра не тражи бољег. Овде ти је топло, имаш кућицу, мало земљице, жена ти је радница...

— Земљице! Да ти ју је видети. Ни прута нема на њој. У пролеће посадих купусе, кад оно дође прегледач пруге па вели: „Шта ти је то? Како си то учинио без пријаве. Како си смео без одобрења? Почунај све то до корена“.

Био је пијан. Иначе не би ништа рекао. А овако... Три рубље казне!“

Поћута Василије, повуче из луле и тихо рече:

— Да је још мало продужио, испребијао бих га на мртво име.

— Но, суседе, ватрен си ти, кажем ти.

— Нисам ватрен, но говорим како јест и размишљам. Али наплатићу се ја с њим. Пијаница један! Жалићу се самом шефу пруге. Видеће он!

И доиста се жалио. Пролазио једном шеф да разгледа пругу. Три дана после тога морала су проћи пругом нека висока господа из Петрограда. Преглед је вршен, јер је пре њихова проласка ваљало све довести у ред. Насипали су пругу шљунком, уравњавали, прегледали шпинере, придржавали штангле, стезали завртње, бјадисали стубове, посипали прелазе жутим песком. Суседа чуварка сад истерала свога старца да очисти траву. Радио Семјон целе недеље. Све довео у ред, па окрпио и ишчистио свој кафтан, а своју бакарну нумеру изрибао циглом да се сва сијала. Радио је и Василије.

Шеф пруге дође дресином; четири радника окрећу ручицу; тутње токови. Долетеше до Семјонове стражаре; Семјон скочи и рапортира по војнички. Све је било исправно.

— Јеси ли одавно овде?

— Од другога маја, ваше благородије

— Добро, хвала. А ко је у сто шездесет четвртој нумери?

Прегледач пруге, који се заједно с њим возио на колима, рече:

— Василије Спиридов.

— Је л' то онај што је прошле године био код вас неисправан.

— Јест, он је.

— Па добро. Хајде да видимо и Василија Спиридова. Терај!

Налегаше радници уз ручицу и дресина пође.

Гледа Семјон за њом, па мисли: Биће повуци, потегли код суседа.

После два три сахата отиде Семјон да обиђе пругу. па виде да иде неко по њој. На глави му се као бели нешто. Гледа Семјон, а оно Василије. У руци му штап, преко рамена мали завежљај, а образ му везан марамом.

— Куд си се спремио, суседе? викну Семјон.

Василије већ дође са свим близу; био је сав блед, бео као кред, а очи му дивље. Стао је говорити, глас му је био непрекидан.

— У варош, вели, у Москву... у управу.

— У управу!... Таако! Дакле идеш да се жалиш? Остав се Василије Степанићу, заборави... .

— Нећу, брате, не могу заборавити — касно је сад. Видиш, ударио ме је по лицу, раскрвавио. Док сам жив нећу то заборавити, нећу ја то оставити тако.

Семјон га ухвати за руку.

— Махни се Степанићу, истину ти велим: боље нећеш учинити.

— Шта има тамо боље! Знам и сам да ништа боље нећу учинити; истину си ти говорио о судбини. Нећу себи боље учинити, али се треба, брате, борити за правду.

— Па реци ми, откуд све то?

Па откуд... прегледа све, сиће с дресине и завири у стражару. Знао сам ја већ да ће строго бити, па сам све уредно како треба. Хтео је већ да пође, а ја се пожалим. А он стаде викати: „Ту, вели, административна ревизија, а ти ми се жалиш о башти. Ту, вели, тајни саветници, а ти ми ту десађујеш с купусом“. Ја нисам то отрпео, одговорих неку, није да је било Бог зна шта, али се тек њему учинило увредљиво. Онда ти он мене пљусе, а ја стојим, као да тако и треба.. Они отидоше, ја се овестих, опрах лице и пођох.

— А стражара?

— Жена је остала. Пазиће; да их ђаво носи и с њиховом пругом!

Василије устаде и пође.

— С Богом, Иванићу. Не знам хоћу ли наћи правде.

— Зар ћеш ти пешке?

— Замолићу на станици да ме пусте на теретни воз; сутра ћу бити у Москви.

Суееди се опростише. Василије оде, и дуго се није вратио. Место њега радила је жена; није спавала ни дан ни ноћ. Сасвим ослабила чекајући га. Трећег дана прође ревизија: локомотива, вагон за пртљак и два вагона прве класе. Али Василија никако нема. Четвртог дана виде Семјон његову домаћицу; лице јој се надуло од суза, а очи поцрвенеле.

— Је ли се вратио муж? упита је.

Жена махну руком, ништа не рече и оде својим послом.

*

Научио је Семјон некада, још као малишан, да прави свирајке од врбе. Прожеже серж, пробуши руницу где треба, на крају направи писак, и тако лепо удеси да можеш, ако ти је воља, играти. Правио је он, кад је имао гремена, много свирајки и отправљао их у варош на трг преко свога познаника, кондуктера на теретном возу. Добивао је по две копејке за комад. Трећи дан после ревизије остави он код куће жену да дочека вечерњи воз што долази у шест сахати, а сам узео пожић и отиде у шуму да насече себи прутућа. Дође он до краја своје линије. Ту је пут оштро савијао. Он сиће с насипа и пође преко шуме под брдо. За по врте пружало се велико блато, а око њега расло дивно дбуње за његове свирајке. Пошто је насекао читав сноп прутућа, пође кући. Иде он шумом; сунце тек што није зашло; свуд мртва тишина, чује се само како птице двркућу и како поломљено грање пуца под ногама. Семјон је имао још мало да пређе; скоро ће и пруга. Чини му се да нешто чује: као да гвожђе удара о гвожђе. Семјон пође брже. У то време ремонта на њиховој линији није било.

„Шта ли је то?“ мишљаше. Изиђе из шуме — пред њим се уздиже железнички насип. Горе, на прузи, чучи човек и нешто ради. Семјон се стаде лагано петити к њему: мислио је да је неко дошао да краде завртње. Види где се човек диже; у рукама му ћускија. Подмете ћускију под шину да је помакне у страну. Семјону се смрче пред очима хтеде да викне али не може. Виде он Василија, па појури горе, а Василије се низ другу страну насипа откотрља стрмоглавце.

— Василије Степановићу, брате мој, врати се! Дај ћукију! Наместићемо шину, нико неће дознати. Врати се, сепаси душу од греха.

Василије се не обрте, и нестаде га у шуми.

Скамени се Семјон над поквареном шином и послути своје пруже. Сад ће дћи воз, и то не теретни него путнички — а не можеш га ничим зауставити, јер барјачића нема. Шину не можеш наместити како треба, а голим рукама не мету штангле. Треба отрчати, одмах отрчати у стражару за ма какво средство. Господе, помози!

Трчи Семјон к својој стражари, сав се задихао. Трчид само што не падне. Излете из шуме — до стражаре има још стохвати, не више. Чује где на фабрици засвира.

Шест сахати. Кроз два минута проћи ће воз, Господе, спаси невине душе! Семјон као види пред собом како ће машина левим точком доћи на ивицу шине, како ће штрцнути, накренути се, како ће почупати и у парам-парче поломити шпинере; о тим тога ту је завојица, па насип, па висина од једанаестхвати; а у трећој класи дупке пуно народа, па мала деца! Сви они сад седе тамо, ни о чем и не мисле. Господе, опамети ме!... Не иде, не можеш потрчати до стражаре и на време се вратити...

Не дотрча Семјон до стражаре, обрну се натраг, па потрча још брже. Трчао је као махнит; ни сам не зна шта ће још бити. Дотрча до покварене шине: пруже му лежи на гомили. Он се наже, дохвати један прут, ни сам не зна зашто, па потрча даље. Чини му се да већ воз долази. Чује из даљине како пишти чује како се шине одмерено и поистиха тресу. Нема снаге да више трчи. Зауставио се на стохвати од тог страшнога места, и ту као да му светлост обасја намет. Скиде капу, извади памучну мараму из ње, извуче нож из сара и прекрети се. Господе, помози!

Удари себе ножем у леву руку више лакта. Крв шикну и лину врућим млазевима. Он накваси њоме своју мараму, рашири је, привеза за прут и подиже свој првени барјачић.

Стоји, маше својим барјачићем, а воз се указа. Неће га видети машинист, доћи ће близу, а на стохвати не заустави онај тешки воз!

А крв лије ли, лије. Семјон притиште рану уза се, хоће да је затвори, али се крв не зауставља — јамачно се дубоко ранио. Мозак му се помути, црнина му се намаче на очи, а потом му све потамне; у ушима му само зуји. Не види воза, не чује тутња, само му једна мисао у глави: нећу се одржати, пашћу, испустићу барјачић, воз ће проћи преко мене... Помози, Господе, дај ми заменика..

Смрче му се пред очима, празно му у души и испусти барјачић. Али не паде крвави барјачић на земљу, нечија га рука дохвати и подиже високо на суерет возу који се примицаше. Машинист га спази, затвори регулатор и пусти контрапару. Воз се заустави.

*

Посекаше из вагона људи и скупише се у гомилу. Гледају: пред њима лежи човек сав у крви, онесвесћен; други стоји поред њега с крвавом криом на пруту

Василије пређе све очима, па саже главу.

— Вежите ме, рече, ја сам шину покварио.

ЛАВ ТОЛСТОЈ

— ЛИТЕРАРИИ ВСЕЛЪ ВОРЪБА ВРАНДЕСА —

(СВРШЕТАК)

Реченица: уметност је себи сврха, доста је истинита, али ако се не р-зуме као да гласи: говор и писање добро је само говора и писања ради. Само где има великих ви-

вија и великих мисли, може постојати онај животни принцип у литератури, који јој не да да се изгуби у неплодности. Зато Толстојева најновија презирања уметности и не могу никакве опасности нанети руском духовном животу.

Нашто причати оно, што сваки зна, коме је иоле познат ток ствари; кајање великог човека због бесмисленог живота своје младости који му, као што његови младићски радови казују, сада још бесмисленији изгледа по што је био; његову јавну исповест наивну и достојну каква премисљача, који није створен за мислиоца; његов религиозни систем, који је сам створио, узев из Христове науке ону идеју, која забрањује рат и сваки наоружани отпор и којој је камен темељац она реченица, по којој треба пружити и други образ кад нас ко удари по једном. Више не поуздано је, да се много што шта важног може противречити овој опасној науци, али није то што нас овде занима; нас занима онај прави руски карактер ове основне мисли и овог основног осећаја. Као да је нератоборни народни дух, који воли мир, народни дух праве Русије, постао продуктиван у Толстојевим религиозним невештењима.

Филолог Карл Абел каже негде, пошто је језично окарактерисао велико руски и малоруски народ: „Има још једна народност у Русији, важнија по ове народности о којима сам говорио. Та веома чудновата врста људи, састоји се из највиших кругова царства. Ова смеша свију различних раса које су се скупиле под царевим скиптром. Ови највиши кругови стварају један од најдаровитијих, најсмелијих и најзаузимајивијих људских типова, које је земља никада створила.“ И он објашњава, да све оно што је Русија дипломатијом и ратом постигла, има да благодари овој предводничкој групи.

Али ова група Толстоја никако и не занима, јер њега рат и дипломатија најмање занимају. А они, напротив, који су слепом послушношћу упућени овој предводничкој класи, могу потпуно рачунати на његово учешће. То су они са којима он гледа, да се занимањем на чак и оделом и спољашношћу идентификује и то делом да начин њихова осећања потпуно проучи, а делом да се ни у ком погледу над њима не узвиси.

Један од мојих познавака, прилично неосетљив правник, који је у лето походио Толстоја на његову добру, могао је само са извесним узбуђењем причати о тој походи. Поводом неких пронесених гласова о ослабелости Толстојевог духовног дара, рече он: „И ако Толстој није мислилац, ипак је бистар дух, толерантан је према онима, који другаче мисле, а анђeosке је доброте. Убого одевен, пола у ритам, живи он у својој породици, која не одобрава његова убеђења, али га поштује и обожава. Његова жена разумна је дама и добра домаћица у дому, у коме се у великом стилу газдује. Синови су практични људи и газдују добром.“

Његова околина састојала се тада из три врсте људи: Полу људи, који у њему виде, шта хоће да виде, и од његових речи чине, шта хоће да чине. Глобације, које су дошле, да црпе корист из његове љубави према људима и који често пута незадовољни одилазе, јер не може да задовољи све њихове прохтеве. Напокон кореспонденти најразличнијих листова, који онако о њему пишу како то захтева правац њихова листа на коме раде.

Толстој учи са свим наивно: човек треба да буде срећан, као што треба да буде чист. А да би ко био сре-

ћан, треба да има што мање потребâ. Зато и тражи повратак ка првобитном стању, које налази у простој сељачком животу.

Још у самом почетку опажа се у Толстоја она наклоност ка моралисању, Увек је та наклоност у њему, изузев неколико првих омањих новела као што је „Луцерн“. Она се не може порицати у „Војни и миру“, а још више се истиче у „Ани Каренини“, где чак и радњу слаби. У приповетци се веома јасно истиче морал, који треба одатле да црпимо. Другим речима: овде осећамо фикс-идеју старог човечанства: појам казне како ће сваком бити, кад и т. д. Разлог и дело преплећу се, и ако се то изрично не каже, у кривицу и казну.

Последњих година радио је Толстој на народним списима. Решио се, да се обрати на сто милијуна, место на оних „виших десет хиљада.“ Он је писао читав низ мањих приповедака, легенди, симболичких прича и бајака, и, не користећи се, продавао их за неколико пара (једну и по копјеку). Циљ је овоме да се руском сељаку и раднику који се буди из хиљаду годишњег сна, пружи храна, која доликује његовој свести и да му каже шта му је потребно.

Ови мали народни списи нису лектира за образовање. Али велика сељачка драма од год. 1877 „Моћ мрака“ стоји над свима овим педагошким свешчицама. То је, можда, ремек дело великог особењака и примисљача. Својим поетским значајем припада она светској литератури, а за драмску литературу она је нарочито значајна са свога новог материјала.

И ако ова драма има чудновато својство, да нема ни једне реплике, коју незналац и необавештени неће разумети, ипак је она храна и за најобразованијег.

Чудновато је за Толстоја, онако како је ненаучен створен, да његове мисли не могу продрети у економске разлоге несреће и беде. Сваки овај, који је читао његову расправу: „о важности уметности и науке“ т. ј. о неважности њиховој — покушај једног аутодидакта, да суди о стварима које нису на домаку његову духу — чудиће се, што Толстој сматра новац за корен свему злу. Он лично чини сиротињи разноврене услуге, али је новцем никад не потпомаже. Он траћи своје време, намештајући каквој убојој жени пећ, а не да јој неколико рубаља, колико би требало да јој лончар пећ боље и солидније намести.

Он је богат и његови приходи су велики, али се он изговара и каже, да се новчане ствари тичу његове жене. Он сâм никада нема новаца и добија само кад-кад 15-копјека да се окупа у купатилу простих људи.

У драми „Моћ мрака“ налазе се трагови ове чудноватости. Треба споменути Акимову индигнацију, кад му Митрич објашњава, како то новац, који је уложен у какву банку, доноси камате. Сви каматни и банкарски послови за њега су превара. Осећа се, да писац говори из старог сељака.

У осталом он се, вештим владањем собом, умео да прикрије иза својих лица, на нам драма изгледа величанствена са своје истине и са великог и питомог срца које у њој бије.

Ми улазимо у неки свет, који ни за кога нема хоризонта, о ком нико ништа честито не зна, шта се дешава ван селских међа, на ни војници који су око њега тумарали; а за жене важи оно, што је у једној реплици речено: милионима их има таквих у руској земљи све су оне

елепе као кртице; немају никаквог знања, само имају мало сујевере; кад умиру исто су тако паметне као што су биле при рођењу.

Против ове „Моћи мрака“ управно је Толстој светле зраке са свог огњишта одушевљења и фантазије. С њоме је он, као васпитач народа, отпочео бој. За зидом свог аеларда запалио је он ломачу, у чијим ће пламенима једном нестати дуга мрака, оног „Адлербалшког дива.“

У руском спису „Гроф Л. Н. Толстој и критике његових дела (1886) скупљен је цео низ постојећих слика великог писца. У једној групи од год. 1856 налазимо младог официра са Григоровићем, Гончаровом, Тургењевом, Дружинином и особитим песником комедија Островским; а на једној другој слици од год. 1857 налазимо групу! Тургењев, Сологуб, Толстој, Некресов, Григоровић и Панајев.

Овде се може јасно видети, како је склоњена његова карактерна глава и како се она развијала. Ето ту је официр, коме још нема тридесет година, са војничким брцима, и са прописано ошишаном косом, са ретким, осорљивим и дубоким погледом, са устима, која су пуне ушитоног и непоузданог израза и са узнемираним лицем, које издаје плашљиву и силну душу. Сви остали, поред њега, изгледају некако припитомљени, некако млаки, неурачуљиви и наивно упорни.

Године пролазе а развијање тела и његова глава изгледа друкша. Истиче се једно својство, које сва остала својства потискује: предомишљена моћ. У доцнијим годинама постаје тај израз мајестетичан. Ту је Кремекој в портрет, кад му је било четрдесет до педесет година, са глатком црном косом, која се таласа око слених очију, са моћном угаситом пуном брадом, која покрива врат и вратне жиле, са неким изразом концентрисане строности и замишљености. Нема више непоузданости око његових усана, нема више немира на његову челу; посматрачев и премишљачев поглед продро је стварима у саму срж. По том портрету: Толстој за својим писаћим столом, изгледа величанствен са величине стила и држања. Тако изгледа највиша збиља. То осећа сваки, који гледа слику. Шта тај човек пише, то нису празне речи, но снажне и важне, које су достојне да их меримо. А има један портрет, у коме је израз очију и уста упоран до фанатизма, па се приближава страшном и грозном. Густе веће изгледају као да прете, а густа брада, која расте како хоће и која је седином прогрушана, подсећа нас на старе пророке.

А визу ових слика долазе и последњи портрети: позната фотографија шесетогодишњег Толстоја, мужика, са тамном сељачком блузом и са кожним опасачем око паса; на сред главе подељена коса, по обичају руских сељака; чело пресецају дубоке бразде, које иду чак до носа; дивља и снежна брада, која, готово, долази до руку, које су на грудима прекрштене, и дубоко забринуту поглед мистичарев, чија нас сталност и укоченост подсећа на умно оболела човека.

Најзад Рјешнинова уметничка слика која је и у масним бојама растурена: велика и пространа ораница, која има по зади шуму; на сред њиве ору сељаци, а с преда оре

Толстој као сељак, гонећи, по руску обичај у, белог коња који је упрегнут у неки стародревни дрвен плуг, а другог белца, који вуче дрљачу, води ужетом за собом. То је сам Лав Николајевић, та моћна развијена прилика са белом меком капом, која оборене очи чува од сунца, са плавом блузом, која је око врата отворена и са високим чизмама, које газе плодну земљу. Ничег овде нема, што би нас подсетило на грофа, на рођеног аристократу. Дебео, незграпан нос и тешке вилице баш су такве као у руског сељака. Али како чудан сељак! Какво држање, каква чудновата моћ у простоти! То је сељак као примишљач, као херој, као геније, као цивилизатор. То је скитски принц Херодот, кнез гвозденог плуга, то је Меркур, сеоско дете, то је јунак, који оре чудноватим плугом, који благословену бразду повлачи преко целе бескрајне руске долине. То је народни јунак, Иља из Муром, који је умро пре хиљаду година, па сада воскреснуо; он, који је био јачи од своје судбине, пошао је путем који води богаству, па се „није обогатио; јер се искључиво бавио правом руском идејом о задрузи.

И тако се ми, с Толстојем, враћамо најстаријем оваплоћењу руске природе и руског духовног живота. Он, коме је Тургењев писаљком писао своје последње речи и коме он каже: „Пријатељу мој, највећи руски песнице!...“ он је, у нашим данима, последњи орач из орачког племена бескрајног царства.

Шта обделава он? Шта обделавају и спремају сви они, млади и стари они људи добре воље?

Црну, плодну, нову, житородну земљу... пространу, богату и топлу природу... бескрајно пространство, које свест испуњава сетом и надом... мајчино крило нових истина, нове мистике... Русију и будућност.

Петра С. Талетов

ВЕЛЕШКЕ ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ

Изашле су из штампе ове књиге;

Браћа, комедија у три чина написао Милош Цветић, прештампано из „Братства“, цена 1 динар или 1 круна. Може се добити у свима књижарама и код писца.

Нова Збирка начелних одлука одељења и општинских седница Касациског Суда, скупио и уредио Ст. Макејмовић.

Од ове збирке изашле су до сад три свеске а ово је четврта и завршна. О овим радовима донећемо стручну оцену.

Из првих дана овог века, историјска црта, написао Мирко Бајић, одштампано из „Бранкова Кола“, цена 20 нов. или пола динара.

Јавили смо у једном прошлом броју да ће се скоро дати у штампу роман из живота београдског трговачког света *Поштена породица*. Роман је већ готов и веома занимљив. Од садржине напомињемо ове одељке: *Традиционална родољубље*, или *које је право породично име?* — *Пожара ортачких маса* — *Банкротства* — *Фалсификати на царинарници* — *Лажне пореске пријаве* — *Фамилијарне лиферијације* — *Поштена породица*. Сем тога ту је и један леп љубавни роман занимљив и интересантан.

Садржај: „Јеврејка“ (песма). — „Свекрва“ (наставак). — „Љубавна прича“ (песма). — „Јеленин муж“ (наставак). — „Ситал“. — „Лав Толстој“ (свршетак) — „Велешке из књижевности.“

Власник: Ст. М. Веселиновић, — Штампарија Свет. Николића Об. Вен. Бр. 2. — уредник Јанко М. Веселиновић.